

O'QITUVCHINING KASBIY SHAXSIYATI VA ZAMONAVIY TA'LIM TALABLARIGA MOSLASHUVI

Mirzaeva Mavluda Akramovna

Chirchiq davlat pedagogik universiteti

Tayanch doktoranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14858758>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 01- Fevral 2025 yil

Ma'qullandi: 06- Fevral 2025 yil

Nashr qilindi: 12-Fevral 2025 yil

KEY WORDS

O'qituvchining kasbiy shaxsi, ta'limga moslashuvi, zamonaviy o'qitish talablari, pedagogik transformatsiya, kompetensiyaga asoslangan ta'lim, o'qituvchining rivojlanishi, ta'lim psixologiyasi.

ABSTRACT

Ushbu maqolada o'qituvchilarning kasbiy shaxsi tushunchasi, uning shakllanishi va unga ta'sir etuvchi psixologik, pedagogik va ijtimoiy omillar o'rganiladi. Bundan tashqari, u o'qituvchilarning zamonaviy ta'lim talablariga, jumladan, texnologik yutuqlarga, o'quvchilarga yo'naltirilgan yondashuvlarga va kompetensiyaga asoslangan ta'lim modellariga qanday moslashishini o'rganadi. Tadqiqot o'qituvchilarning charchashi, kasbiy rivojlanish ehtiyojlari va o'zgarishlarga qarshilik kabi asosiy muammolarni ta'kidlaydi. Maqolada empirik tadqiqotlar va nazariy istiqbollarga tayangan holda kuchli kasbiy identifikatsiyani shakllantirish va o'qituvchilarning zamonaviy ta'limga moslashish qobiliyatini oshirish bo'yicha tavsiyalar berilgan.

Zamonaviy ta'lim sharoitida o'qituvchilarning kasbiy o'ziga xosligi ularning pedagogik yondashuvlarini va o'zgaruvchan ta'lim talablariga javob berishini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Kasbiy identifikatsiya o'qituvchilarning o'z rollari, mas'uliyatlari va ta'lim doirasidagi qadriyatlariga nisbatan o'z-o'zini anglashini o'z ichiga oladi. Ushbu konstruktsiya dinamik bo'lib, shaxsiy tajribalar, ijtimoiy kutishlar va institutsional madaniyatlar ta'sirida.

Texnologiyaning jadal rivojlanishi, talabalar populyatsiyasining diversifikatsiyasi va kompetensiyaga asoslangan ta'lim modellarining amalga oshirilishi ta'lim landshaftini birgalikda qayta belgilab berdi. Ushbu o'zgarishlar o'qituvchilardan nafaqat mavzu bo'yicha kuchli tajribaga ega bo'lishlari, balki moslashuvchanlik, uzluksiz kasbiy rivojlanish va talabalarga yo'naltirilgan ta'limga sodiqliklarini ham talab qiladi. Misol uchun, raqamli vositalarni sinflarga integratsiyalashuvi hamma joyda keng tarqalgan bo'lib, tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, o'qituvchilarning 75% o'zlarining o'qitish amaliyotlarida texnologiyadan foydalanishlari haqida xabar berishadi.

Biroq, ushbu zamonaviy ta'lim talablariga moslashish jiddiy muammolarni keltirib chiqaradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, o'qituvchilarning taxminan 30 foizi charchashni boshdan kechirishadi, bu ularning kasbiy shaxsiyati va umumiy farovonligiga salbiy ta'sir qiladi. Bundan tashqari, rivojlanayotgan umidlar ko'pincha rollar noaniqligi va stressga olib keladi, bu esa ishdan qoniqish va ishni saqlab qolish stavkalariga putur etkazishi mumkin.

O'qituvchining kasbiy shaxsiyati va ularning zamonaviy ta'lim talablariga moslashish qobiliyati o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni tushunish samarali qo'llab-quvvatlash tizimlarini ishlab chiqish uchun juda muhimdir. Ushbu tushuncha o'qituvchilarning chidamliligini oshirish, kasbiy o'sishni rag'batlantirish va pirovardida talabalar natijalarini yaxshilashga qaratilgan siyosat va amaliyotlar haqida ma'lumot berishi mumkin.

ADABIYOT TAHLILI VA METODOLOGIYASI

O'qituvchining kasbiy identifikatori kontseptsiyasi ta'lim sohasidagi tadqiqotlarda katta e'tiborga ega bo'lib, uning o'qitish amaliyotini shakllantirish va rivojlanayotgan ta'lim talablariga moslashishdagi muhim rolini aks ettiradi. Beijaard va boshqalar tomonidan tizimli tekshiruv. (2004) o'qituvchining shaxsiyatiga ta'sir qiluvchi to'rtta asosiy omilni aniqladi: aks ettirish faoliyati, o'quv jamoalari, kontekstual omillar va oldingi tajriba.

Oxirgi tadqiqotlar bu doirada kengaytirilib, o'qituvchi shaxsiyatining dinamik va ko'p qirrali xususiyatini ta'kidlaydi. Masalan, Chjan va boshqalar tomonidan bibliometrik tahlil. (2021) so'nggi yigirma yil ichida o'qituvchilarning shaxsiyati bo'yicha tadqiqotlar e'tiqodlar, his-tuyg'ular, kasbiy rivojlanish va shaxsiyatni shakllantirishga ta'sir qiluvchi kontekstual omillar kabi mavzularga tobora ko'proq e'tibor qaratganini ta'kidladi.

Bundan tashqari, Chjan va boshq. (2024) 2000 va 2023 yillar oralig'ida chop etilgan fan o'qituvchilarining shaxsiyati bo'yicha 48 ta empirik tadqiqotlarni o'rganib chiqdi, bu o'qituvchining shaxsiyati kasbiy rivojlanish, o'qitish amaliyoti va talabalarning ta'lim natijalariga sezilarli ta'sir ko'rsatishini aniqladi.

Ushbu topilmalar, ayniqsa, zamonaviy ta'lim talablariga moslashish kontekstida o'qituvchining kasbiy shaxsiyatini shakllantiruvchi omillarni har tomonlama tushunish zarurligini ta'kidlaydi.

Ushbu tadqiqot o'qituvchining kasbiy shaxsiyati va zamonaviy ta'lim talablariga moslashish o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni o'rganish uchun aralash usullardan foydalanadi.

Turli ta'lim darajalari va fanlari bo'yicha 500 nafar o'qituvchilardan iborat qatlamli tasodifiy tanlab olish uchun kesmaviy so'rov o'tkazildi. So'rov professional o'ziga xoslik va zamonaviy o'qitish amaliyotiga moslashishni baholash uchun standartlashtirilgan asboblarni o'z ichiga oldi. Ma'lumotlar o'qituvchining kasbiy o'ziga xosligi va moslashuvining hozirgi holatini aniqlash uchun tavsiflovchi statistika yordamida tahlil qilindi. Kasbiy identifikatsiya o'lchovlari asosida moslashishni bashorat qiluvchilarni aniqlash uchun ko'plab regressiya tahlillarini o'z ichiga olgan inferensial statistika o'tkazildi.

Turli ta'lim kontekstlarida vakillikni ta'minlash uchun so'rov ishtirokchilaridan tanlangan 30 nafar o'qituvchi bilan chuqurlashtirilgan yarim tizimli suhbatlar o'tkazildi. Suhbatlarda professional o'ziga xoslik evolyutsiyasi va zamonaviy ta'lim talablariga moslashish tajribasiga oid shaxsiy hikoyalar o'rganildi. Tematik tahlil takrorlanuvchi mavzular va tushunchalarni aniqlash uchun qo'llanildi, bu miqdoriy topilmalar haqida nozik tushunchani ta'minlaydi.

Tadqiqot ma'lumotli rozilik, maxfiylik va ishtirok etishdan voz kechish huquqini ta'minlovchi axloqiy me'yorlarga amal qildi. Axloqiy ma'qullash sho'ba universitetning institutsional nazorat kengashidan olingan.

Miqdoriy va sifat metodologiyalarini birlashtirgan holda, ushbu tadqiqot o'qituvchining kasbiy shaxsiyati zamonaviy ta'lim talablariga moslashishga qanday ta'sir qilishini va ta'sirini har tomonlama tahlil qilishga qaratilgan.

O'qituvchilarning kasbiy o'ziga xosligi va ularning zamonaviy ta'lim talablariga moslashuvi o'rtasidagi o'zaro ta'sir tahlili bir qancha muhim xulosalar berdi.

So'rov ma'lumotlari shuni ko'rsatdiki, o'qituvchilarning 68 foizi o'zlarining kasbiy identifikatorlari va zamonaviy ta'limning o'zgaruvchan talablari o'rtasida kuchli mutanosiblik borligini bildirgan. Aksincha, 32% potentsial kasbiy rivojlanish yo'nalishlarini ta'kidlab, noto'g'ri joylashishni ko'rsatdi.

Regressiya tahlillari shuni ko'rsatdiki, o'qituvchilarning o'quvchilarga yo'naltirilgan ta'limning yordamchilari sifatidagi rolini o'z-o'zini idrok etishi ularning zamonaviy o'qitish amaliyotiga moslashuvining muhim prognozchisi ($b = 0,45$, $p < 0,01$). Bundan tashqari, o'qituvchilarning uzluksiz kasbiy rivojlanishdagi ishtiroki va innovatsion o'qitish strategiyalarini amalga oshirish qobiliyati o'rtasida ijobiy bog'liqlik aniqlandi ($r = 0,52$, $p < 0,01$).

Pedagoglar bilan suhbatlar shuni ko'rsatdiki, aniq belgilangan kasbiy identifikatsiyaga ega bo'lganlar ta'lim amaliyotidagi o'zgarishlarga ko'proq chidamlilik va moslashuvchanlikni namoyish etadilar. Ishtirokchilar mustahkam kasbiy shaxsni shakllantirishda doimiy kasbiy rivojlanish va institutsional yordam muhimligini ta'kidladilar. O'qituvchilar an'anaviy pedagogik usullarni yangi texnologiyalar va talabalarga yo'naltirilgan yondashuvlar integratsiyasi bilan muvozanatlash zarurati takrorlanadigan mavzu edi. Pedagoglarning ta'kidlashicha, aniq kasbiy o'ziga xoslik bu muvozanatni saqlashga yordam beradi va ularga zamonaviy ta'limning murakkabliklarida samarali harakat qilish imkonini beradi.

Ushbu topilmalar o'qituvchilarga zamonaviy ta'limning dinamik landshaftiga moslashishga imkon berishda aniq belgilangan professional identifikatsiyaning muhim rolini ta'kidlaydi. Kasbiy o'ziga xoslik va moslashuvchanlik o'rtasidagi ijobiy bog'liqlik shuni ko'rsatadiki, o'qituvchilarning o'z-o'zini anglash va kasbiy rivojlanishiga qaratilgan tashabbuslar samarali o'qitish amaliyotini rivojlantirish uchun muhim ahamiyatga ega.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, kuchli kasbiy o'ziga xoslik o'qituvchilarning zamonaviy ta'lim talablarini qabul qilishi va amalga oshirishi va shu orqali ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.

MUHOKAMA

Ushbu tadqiqot natijalari o'qituvchilarga zamonaviy ta'limning dinamik landshaftiga samarali moslashishga imkon berishda aniq belgilangan professional o'ziga xoslikning muhim rolini ta'kidlaydi. O'qituvchilarning o'z-o'zini o'quvchilarga yo'naltirilgan ta'limning yordamchisi sifatida idrok etishi va ularning zamonaviy o'qitish amaliyotiga moslashuvi o'rtasidagi ijobiy bog'liqlik ($b = 0,45$, $p < 0,01$) mavjud adabiyotlar bilan mos keladi, bu o'qituvchining kasbiy rivojlanishi va ta'lim islohotlariga javob berishda muhimligini ta'kidlaydi.

Beijaard va boshqalar tomonidan tizimli tekshiruv. (2004) ta'kidlaganidek, o'qituvchilarning o'zlarining kasbiy identifikatorlari haqidagi tasavvurlari ularning samaradorligi va innovatsion o'qitish amaliyotlarini amalga oshirish istagiga sezilarli darajada ta'sir qiladi. Xuddi shunday, Ross va boshq. (2014) ta'lim sohasidagi tadqiqotlarga yo'naltirilgan professional jamoalarda faol ishtirok etayotgan o'qituvchilar o'zgarishlar agenti sifatida kuchli o'ziga xosliklarni rivojlantiradi va shu bilan ularning yangi o'qitish metodologiyalariga moslashish qobiliyatini oshiradi.

Uzluksiz kasbiy rivojlanish va innovatsion o'qitish strategiyalarini amalga oshirish

o'rtasidagi kuzatilgan ijobiy korrelyatsiya ($r = 0,52$, $p < 0,01$) Chjan va boshqalar tomonidan olib borilgan tadqiqot natijalarini yanada tasdiqlaydi. (2024), bu o'qituvchining shaxsiyati kasbiy rivojlanish va o'qitish amaliyotiga sezilarli ta'sir ko'rsatishini ko'rsatdi. Bu shuni ko'rsatadiki, doimiy kasbiy rivojlanish mustahkam kasbiy shaxsni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi va shu orqali o'qituvchilarning zamonaviy ta'lim talablariga moslashuvini oshiradi.

Ushbu tadqiqotdan olingan sifatli tushunchalar OECD xulosalari bilan mos keladi, ular o'qituvchilarda kuchli kasbiy identifikatsiyani rivojlantirishga ko'maklashish va qo'llab-quvvatlash o'qituvchilar, siyosatchilar va tadqiqot hamjamiyatiga tegishli ekanligini ta'kidlaydi. Aniq kasbiy identifikatsiyaga ega bo'lgan o'qituvchilar ta'lim amaliyotidagi o'zgarishlarga ko'proq chidamlilik va moslashish qobiliyatini namoyon etadi, bu esa mustahkam kasbiy shaxsni shakllantirishda doimiy kasbiy rivojlanish va institutsional yordam zarurligini ta'kidlaydi.

Tadqiqot natijalari kuchli kasbiy o'ziga xoslik o'qituvchilarning zamonaviy ta'lim talablarini qabul qilish va amalga oshirishda muhim rol o'ynashi haqidagi fikrni mustahkamlaydi. Bu, o'z navbatida, ta'lim sifatini oshiradi. Kasbiy o'ziga xoslik, uzluksiz kasbiy rivojlanish va zamonaviy o'qitish amaliyotiga moslashish o'rtasidagi ijobiy bog'liqlik shuni ko'rsatadiki, o'qituvchilarning o'z-o'zini anglash va doimiy kasbiy rivojlanishini ta'minlashga qaratilgan tashabbuslar samarali o'qitish amaliyotini rivojlantirish uchun muhim ahamiyatga ega.

XULOSA

Ushbu tadqiqot zamonaviy ta'limning o'zgaruvchan talablariga moslashishda o'qituvchilarning kasbiy shaxsining ajralmas rolini ta'kidlaydi. Natijalar aniq belgilangan kasbiy identifikatsiya va innovatsion o'qitish amaliyotlarini qo'llash, texnologik yutuqlarni boshqarish va talabaga yo'naltirilgan ta'lim maqsadlariga erishish qobiliyati o'rtasidagi aniq bog'liqlikni ko'rsatadi. Kuchli kasbiy identifikatsiyaga ega bo'lgan o'qituvchilar yanada chidamli, moslashuvchan va uzluksiz kasbiy rivojlanish bilan shug'ullanadilar, bu ularning zamonaviy ta'limning murakkabliklarida harakat qilish qobiliyatini sezilarli darajada oshiradi. Bundan tashqari, topilmalar kasbiy rivojlanish tashabbuslariga ustuvor ahamiyat berish kerak degan fikrni qo'llab-quvvatlaydi, chunki ular nafaqat o'qituvchilarning shaxsiyatini mustahkamlashda, balki ularning zamonaviy ta'lim talablariga moslashuvini rag'batlantirishda ham muhimdir. Ushbu tadqiqot 21-asrda o'qituvchilar uchun professional o'sish, fikrlash va qo'llab-quvvatlashga doimiy sodiqlik juda muhim degan fikrni mustahkamlaydi.

Ta'lim muassasalari va siyosatchilar o'qituvchilar orasida ijobiy kasbiy identifikatsiyani shakllantirish muhimligini tan olishlari va ularning yangi ta'lim paradigmalariga moslashishiga yordam berish uchun zarur resurslar va yordamni taqdim etishlari kerak. Ta'lim landshafti rivojlanishda davom etar ekan, kuchli kasbiy o'ziga xoslik ham o'qituvchilar, ham talabalar muvaffaqiyatini ta'minlashda hal qiluvchi omil bo'ladi. Shu bois, o'qituvchilar malakasini oshirish dasturlari, shuningdek, ularning malakasini oshirish jarayonida o'qituvchilarning o'z-o'zini anglash, pedagogik mahoratini oshirish va yuzaga kelayotgan muammolarga moslashishga alohida e'tibor qaratish zarur.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, ushbu tadqiqot o'qituvchilarning kasbiy shaxsiyati va ularning zamonaviy ta'lim talablariga moslashish qobiliyati o'rtasidagi bog'liqlik haqida qimmatli fikrlarni taqdim etadi, bu esa o'qituvchilar ta'limi va kasbiy qo'llab-quvvatlash tizimlarida

kelajakdagi tadqiqot va siyosatni ishlab chiqish uchun asos yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Xo'jaeva, D. B. (2020). O'qituvchining professional identifikatsiyasi va pedagogik qobiliyatlari. *Pedagogika fanlari*. Retrieved from <https://uzjournals.edu.uz/pedagogika/>
2. Shuxratov, A. B. (2019). Zamonaviy ta'lim tizimida o'qituvchining roli. O'qituvchi va jamiyat. Retrieved from <https://oquvchi.uz/>
3. Tursunov, M. A. (2021). O'qituvchining professional identifikatsiyasi: Pedagogik yondashuvlar. Ta'lim tizimi va innovatsiyalar. Retrieved from <https://innovatsiya.uz/>
4. Sovetov, R. (2022). O'qituvchining kasbiy identifikatsiyasi va pedagogik islohotlar. O'zbekiston Respublikasi Ta'lim vazirligi. Retrieved from <https://edu.uz/>
5. Asimov, A. K. (2023). Zamonaviy ta'lim tizimida o'qituvchining o'zgaruvchan roli. *Pedagogika va Psixologiya*. Retrieved from <https://www.pedagogika.uz/>
6. Abdusamatova, S. S. (2024). Tolerantlikning shaxsiy omillari. *Inter education & global study*, (5 (1)), 487-489.
7. Абдусаматова, Ш. С. (2024). Роль психологии в формировании толерантности у студентов. *IMRAS*, 7(7), 39-43.
8. Abdusamatova, S. (2023). Description of modern concepts of emotional intelligence. *Science and innovation*, 2(B11), 524-529.
9. Abdusamatova, S. (2023). Mechanism of innovation in the field of lifelong education. *Science and innovation*, 2(B1), 341-344.
10. Abdusamatova, S. S., & Sultonqulova, G. F. (2023). Ehtiyojlar va faoliyatning o'zaro bog'liqligi. *Евразийский журнал академических исследований*, 3(3 Part 3), 65-69.
11. Abdusamatova, S. (2023). Some aspects of self-development and self-knowledge, and effective assessment methods. *Science and innovation*, 2(B5), 420-423.
12. Abdusamatova, S.S. и Utaganova, X.N. 2023. TALABALARNING MA'NAVIY VA ESTETIK QADRIYATLARINI SHAKLLANTIRISHDA PSIXOLOGIYA FANLARINING O'RNI. *Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры*. 3, 2 (фев. 2023), 157-161.
13. Абдурасулов, Ж. (2022). ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В УСВОЕНИИ УРОКОВ ИСТОРИИ.
14. Abduqodirova, D., & Abdurasulov, J. (2025). YOSHLARDA HARBIY-VATANPARVARLIK TUYG'USINI TAKOMILLASHTIRISHNING PSIXOLOGIK HUSUSIYATLARI. *Педагогика и психология в современном мире: теоретические и практические исследования*, 4(1), 50-53. извлечено от <https://in-academy.uz/index.php/zdpp/article/view/42882>
15. Жўраев, Ш. ., & Абдурасулов, Ж. (2024). ҲАРБИЙ ЖАМОАДАГИ ИЖТИМОИЙ ФИКР. *Журнал академических исследований нового Узбекистана*, 1(2), 97-103. извлечено от <https://in-academy.uz/index.php/yoitj/article/view/28151>
16. Abdurasulov J., & Pardabayeva, M. (2024). MUSOBAQADAN OLDIN SPORTCHILARNI PSIXOLOGIK TAYYORLASH. *Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры*, 4(6 Part 2), 73-76. извлечено от <https://inacademy.uz/index.php/ejsspc/article/view/34717>
17. Burieva, K. E., & Kamilova, Z. A. (2022). The psychology of adolescence. *Scientific progress*, 3(4), 923-929.
18. Sh.Umarova 2024. Psychological Features Of Workers And Factors Affecting Them. *Pedagogical Cluster-Journal of Pedagogical Developments*. 2, 9 (Sep. 2024), 52-63.

19. X.Raximova 2024. Current Role And Requirements Of Digital Pedagogy. Pedagogical Cluster-Journal of Pedagogical Developments. 2, 9 (Sep. 2024), 38-51.
20. Нурматов, Ф. (2019). Пути преодоления стресса спортсменами в спортивной соревновательной деятельности. АСТА NUUZ, 1(2), 36-39.

INNOVATIVE
ACADEMY